

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
SOCIALINĖS POLITIKOS GRUPĖ**

PAŽYMA

**DĖL PAGALBOS NUO NUSIKALSTAMOS VEIKOS NUKENTĖJUSIEMS ASMENIMS
ĮSTATYMO, SOCIALINIŲ PASLAUGŲ ĮSTATYMO 1, 2, 3 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR
ĮSTATYMO PAPILDYMO 36¹ STRAIPSNIU IR PRIEDU ĮSTATYMO, VAIKO TEISIŲ
APSAUGOS PAGRINDŲ ĮSTATYMO 1, 2, 23 STRAIPSNIŲ IR PRIEDO PAKEITIMO
ĮSTATYMO PROJEKTŲ (TAP-20-351(2), TAIS 20-11609)**

2020-09-04 Nr. NV-2403

Vilnius

Projektų rengėjas – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM).

Projektų tikslas – užtikrinti, kad fiziniai asmenys, nukentėję nuo nusikalstamos veikos, įvykdytos ES teritorijoje arba kai baudžiamasis procesas vyksta ES, būdami Lietuvoje, gautų tinkamą informaciją, konsultacijas ir paslaugas, perkeltant į nacionalinę teisę Europos Parlamento ir Tarybos direktyvų 2011/36/ES, 2012/29/ES, 2017/541 (Direktyvos) nuostatas.

Dabartinė situacija:

- Direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, Direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai bei Direktyva 2017/541 dėl kovos su terorizmu yra siekiama užtikrinti, kad nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo gautų informaciją, konsultacijas ir paslaugas.
- Direktyva 2011/36/ES į nacionalinę teisę turėjo būti perkelta iki 2013-04-06, Direktyva 2012/29/ES – iki 2015-11-16, Direktyva 2017/541 – iki 2018-09-08.
- Europos Komisija 2019-03-07 yra pateikusi Lietuvai pagrįstą nuomonę pažeidimo procedūroje dėl nepranešimo apie Direktyvos 2012/29/ES perkėlimo į nacionalinę teisę priemonės, kurioje nurodė, kad tomis priemonėmis, apie kurias Lietuva yra pranešusi, dalis nuostatų yra neviseškai perkelta.
- Lietuvoje nėra nuoseklios nusikaltimų aukų teisių užtikrinimo ir apsaugos sistemos, nacionalinėje teisėje neįtvirtintas nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos asmens apibrėžimas, neregamentuotos informacijos, paslaugų teikimo šiems asmenims procedūros. Nukentėję asmenys gali naudotis Lietuvoje veikiančia bendra socialinės paramos ir pagalbos sistema, tačiau tai neapima pagalbos nuo visų nusikalstamų veikų nukentėjusiems asmenims. Smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims specializuota kompleksinė pagalba teikiama ir finansuojama Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo nustatyta tvarka, prekybos žmonėmis aukoms – SADM nustatyta tvarka.

2019 m. užregistruotas 36 731 nuo nusikalstamų veikų nukentėjęs asmuo, 9283 iš jų – nuo veikų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje, nukentėję asmenys.

Specializuotai pagalbai nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims skiriama 1,5 mln. eurų.

Projektų esmė, nauda. Siūloma:

1) Pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymo projekte (Projektas):

- Apibrėžti nuo nusikalstamos veikos nukentėjusio asmens sąvoką – fizinis asmuo, kuris tiesiogiai dėl nusikalstamos veikos patyrė žalą, įskaitant fizinę, turtinę / neturtinę žalą, taip pat fizinio asmens, kuris mirė dėl nusikalstamos veikos, šeimos nariai, kurie patyrė žalą dėl jo mirties.
- Nustatyti pagalbos teikimo principus (bendradarbiavimo, dalyvavimo, prieinamumo, veiksmingumo, lygiateisiškumo, informacijos prieinamumo, individualizavimo).
- Nustatyti, kad nukentėjęs asmuo turi teisę: nemokamai ir konfidencialiai gauti pagalbą prieš baudžiamąjį procesą, jo metu, po jo ir visais atvejais, kai baudžiamasis procesas nepradedamas.
- Nustatyti pirmojo kontakto institucijas, į kurias asmuo kreipiasi pirmiausia: ikiteisminio tyrimo įstaiga, prokuratūra (prokuroras), teismas, Bendrosios pagalbos centras, savivaldybės administracija, socialinių paslaugų, švietimo ar sveikatos priežiūros įstaiga, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba.
- Nustatyti, kad pirmojo kontakto institucija teikia informaciją apie pagalbą, kuri asmeniui gali būti suteikta, ir ją teikiančias tarnybas; procedūras, susijusias su skundo dėl nusikalstamos veikos pateikimu ir teisinę nukentėjusiojo padėtį jose; informaciją apie apsaugą, teisinę pagalbą, atlyginamą žalą, galimybę gauti vertimo paslaugas; skundų teikimo tvarką ir kt. (informaciją parengia, skelbia ir nuolat atnaujina Teisingumo ministerija).

- Nustatyti, kad pagalbos teikimą koordinuoja, organizuoja ir pagalbą teikia / prireikus pasitelkia kitus teikėjus bei užtikrina jos prieinamumą ir kokybę visoje Lietuvos teritorijoje pagalbos tarnyba (juridinis asmuo, įgijęs teisę teikti akredituotą pagalbą). Pagalbos tarnyba, gavusi informaciją iš pirmojo kontakto institucijos ar asmeniui kreipusis į tarnybą tiesiogiai, ne vėliau kaip kitą darbo dieną pradeda organizuoti pagalbos teikimą socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka: įvertina asmens poreikius, kartu su asmeniu sudaro veiksmų ir pagalbos priemonių planą, teikia informaciją, emocinę ir psichologinę pagalbą, prireikus organizuoja prieglobstį ar laikiną apgyvendinimą, sveikatos priežiūrą ir kt.
- Nustatyti, kad pagalbos teikėjai (fiziniai / juridiniai asmenys): teikia pagalbą, susijusią su asmens teisėmis bei kompetentingas institucijas; emocinę ir psichologinę pagalbą; konsultuoja su nusikalstama veika susijusiais praktiniais, finansiniais, antrinės ir pakartotinės viktimizacijos, bauginimo ir keršto rizikos, prevencijos klausimais ir kt.
- Nustatyti, kad pagalbos tarnybų teikiama pagalba turi būti akredituota socialinės apsaugos ir darbo ministro įgaliotos institucijos ir ministro nustatyta tvarka. Akredituota pagalba finansuojama valstybės, savivaldybių biudžetų lėšomis (valstybės biudžeto lėšų paskirstymo, pervedimo, naudojimo, atsiskaitymo ir kontrolės tvarką nustato socialinės apsaugos ir darbo ministras).
- Nustatyti, kad pirmojo kontakto institucijos, pagalbos tarnybos, pagalbos teikėjų bendradarbiavimo, pagalbos teikimo tvarką nustato socialinės apsaugos ir darbo, sveikatos apsaugos, vidaus reikalų ir teisingumo ministrai; atsakingų institucijų veiklos koordinavimo tvarką, užtikrinant pagalbą teroro akto atveju – Vyriausybė ar jos įgaliota institucija.
- Nustatyti, kad asmens duomenys tvarkomi pagal Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą ir Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą.
- Įtvirtinti, kad šiuo įstatymu įgyvendinami ES teisės aktai – Direktyvos.

2) Socialinių paslaugų įstatymo pakeitimų projekte:

- sudaryti galimybę gauti socialines paslaugas asmenims, nukentėjusiems nuo visų nusikalstamų veikų (dabar – tik nukentėję nuo psichologinės, fizinės, seksualinės prievartos, smurto, išnaudojimo prekybai žmonėmis), patikslinant socialinių paslaugų tikslus ir į socialinės rizikos sąvoką įtraukiant nuo nusikalstamų veikų nukentėjusių asmenų patirtą žalą.
- nustatyti, kad asmens duomenys tvarkomi pagal Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą ir Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą.
- įtvirtinti, kad šiuo įstatymu įgyvendinami ES teisės aktai – Direktyvos.

3) Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimų projekte:

- įtvirtinti, kad šiuo įstatymu įgyvendinami ES teisės aktai – Direktyvos (pačios Direktyvų nuostatos buvo perkeltos ankstesniais įstatymo pakeitimais, tačiau jos nebuvo nurodytos įstatymo priede) bei papildyti, kad nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiam vaikui pagalbos teikimą reglamentuoja Pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas, Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, Socialinių paslaugų įstatymas ir kt. teisės aktai.

Projektus prašoma Seimo svarstyti skubos tvarka, nes baigėsi Direktyvų perkėlimo terminai, o dėl nevisiško Direktyvos 2012/29/ES perkėlimo į nacionalinę teisę Europos Komisija yra pradėjusi pažeidimo procedūrą ir gali perduoti bylą ES Teisingumo Teismui.

Isigaliojimo data – 2021-01-01.

Preliminarus papildomų valstybės biudžeto lėšų poreikis – apie 1 mln. eurų kasmet.

Numatoma nauda – bus užtikrinta, kad fiziniai asmenys, nukentėję nuo nusikalstamos veikos, gautų reikiamą pagalbą, nustatyta pagalbos nukentėjusiems asmenims sistema, į nacionalinę teisę visiškai perkeltos Direktyvų nuostatos.

Derinimas. Projektai be pastabų suderinti su Generaline prokuratūra, Nacionaline teismų administracija, Lietuvos savivaldybių asociacija bei patikslinti pagal Teisingumo, Vidaus reikalų, Finansų, Sveikatos apsaugos, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijų, Teisėjų tarybos, Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos, Policijos departamento, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos pastabas.

Projektai tikslinti pagal Vyriausybės kanceliarijos Socialinės politikos grupės 2020-03-26 pažymoje Nr. NV-850 ir Teisės grupės 2020-03-26 išvadoje Nr. NV-851 pateiktas pastabas.

Finansų ministerija atkreipė dėmesį, kad atsižvelgiant į tai, jog nėra tiksliai aišku kiek asmenų kreiptųsi į pagalbos tarnybas joms pradėjus teikti pagalbą ir koks būtų tikslus lėšų poreikis priimtiems įstatymams įgyvendinti, siūlomų nuostatų įgyvendinimas turės būti finansuojamas iš SADM turimų asignavimų.

Atitiktis Vyriausybės programai – susiję su Vyriausybės programos siekiais sukurti prieinamas paramos nukentėjusiesiems paslaugas, įskaitant prieinamas pagalbos linijas, prieglaudą, informavimo ir skundų mechanizmus, taip pat policijos, sveikatos apsaugos darbuotojų, socialinių darbuotojų ir kitų informuotumo didinimą bei mokymus.

Dalykinio vertinimo išvada. Teikiame šias pastabas ir siūlymus:

- 1) Neaiškus Projekto nuostatų, susijusių su nukentėjusių asmenų (jų šeimų narių) mokėjimu už pagalbą, taikymas ir jų santykis su Socialinių paslaugų įstatymo, Sveikatos draudimo įstatymo ir kitų minimų Projekte įstatymų nuostatomis (Projekte numatyta, kad nukentėjęs asmuo turi teisę gauti pagalbos tarnybų ir kitų pagalbos teikėjų paslaugas nemokamai, nors pagal Socialinių paslaugų įstatymą už daugelį socialinių paslaugų, asmuo pagal savo finansines galimybes (gaunamas pajamas) turi susimokėti. Neaiški ir nemokamai teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų apimtis bei kaip tai bus užtikrinama nedraustiems sveikatos draudimu asmenims). Siūlome įvertinti tikslingumą nustatyti aiškesnę nemokamai teikiamų paslaugų apimtį ir (ar) trukmę bei pateikti detalesnę informaciją dėl paslaugų teikimo nemokamai mechanizmo.
- 2) Projektų aiškinamajame rašte pasigendama argumentacijos dėl siūlymo akredituoti pagalbos tarnybų teikiamą pagalbą (neaišku, kodėl pasirinktas toks pagalbos tarnybų atrankos ir finansavimo būdas, kodėl siūloma akredituoti tik pagalbos tarnybų, bet ne visų pagalbos teikėjų teikiamą pagalbą, nors jų teikiama pagalba gali būti analogiška ar pagalbos tarnybos organizuojama per paslaugų teikėjus ir pan.).
- 3) Projekte (14 str.) numatyta, kad teisė teikti akredituotą pagalbą gali būti suteikta juridiniam asmeniui, atitinkančiam socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatytus patalpų, įrangos, personalo struktūros ir kvalifikacijos reikalavimus. Svarstytina, ar yra proporcingas reikalavimų taikymas patalpoms, jei pagalbos tarnyba teiks tik informavimo ir konsultavimo paslaugas, bet pati neteiks su laikinu apgyvendinimu susijusių paslaugų ir jas organizuos pasitelkdama kitus pagalbos teikėjus.
- 4) Projekte vartojamos skirtingos sąvokos – pagalbos tarnyba ir pagalbos tarnybos, todėl neaišku, ar pagalbą teiks ir organizuos viena tarnyba, ar kelios. Jei tai bus ne viena tarnyba, tai neaišku, kaip visos jos bus atsakingos už pagalbos prieinamumą ir kokybės užtikrinimą visoje Lietuvos teritorijoje, kaip tai numatyta Projekto 2 str. 3 d. 5 p.
- 5) Tikslintinos Projekto nuostatos, susijusios su pagalbos tarnyba (2 str. 3 d. 5 p. numatyta, kad tai juridinis asmuo, o 14 str. 1 d., kad teisė teikti akredituotą pagalbą, t.y. tapti pagalbos tarnyba, gali būti suteikiama ne tik juridiniam asmeniui, bet ir kitai ES ar EEE valstybėje įsisteigusiai organizacijai ar padaliniui).
- 6) Tikslintini Projekte (3 str.) numatyti pagalbos nukentėjusiam asmeniui teikimo principai, nes vienu principų taikymas numatytas tik pagalbos teikėjams, o kitų – pagalbos teikėjams ir pagalbos tarnyboms.

Projektus siūlome **svarstyti tarpinstituciniame pasitarime**, įvertinant Vyriausybės kanceliarijos Socialinės politikos grupės ir Teisės grupės pateiktas pastabas bei pasiūlymus.

Socialinės politikos grupės patarėja

Daiva Buivydaitė-Garbštienė

tel. 8 706 63853, el.p. daiva.buivydaite@lr.lt